

Гапон А. В.

*Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, старший викладач
кафедри теорії та методики вищої професійної освіти*

СУЧАСНИЙ ЕТАП УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ І ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

Наприкінці серпня минулого року Україна відзначила двадцятиріччя державної незалежності. Разом з нею наша країна отримала немало і проблем та викликів новітнього часу. Але на пройденому державою шляху є і багато успіхів. Один з найважливіших – прийняття 28 червня 1996 р. 5-ю сесією Верховної Ради Конституції України, 15-ти річчя якої теж було відзначено влітку 2011 року. Проте, вже майже через вісім років після її прийняття в результаті вступу в дію Закону України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р. до Основного Закону були внесені значні та достатньо суперечливі зміни.

Наприкінці грудня 2007 р. Президент України В. Ющенко підписав Указ про створення Національної конституційної Ради. Метою НКР було – підготувати проект нової Конституції України, яку передбачалося винести для прийняття на Всеукраїнський референдум. Зазначена робота досить безсистемно продовжувалася до самого початку 2010 р. і не була завершена.

Після обрання Президентом держави В. Януковича Конституційний Суд України прийняв рішення про повернення до Конституції держави в редакції від 28 червня 1996 р.. Але нинішня українська влада добре розуміє, що таке рішення КС виходило з вимог тодішньої політичної доцільності і в строгому юридичному сенсі воно не може вважатися (в тому числі і міжнародною спільнотою) як абсолютно легітимне. Тому український конституційний процес продовжується і після видання Указу Президента України № 224/2011 від 21.02.2011 р. уже розпочата робота по створенню Конституційної Асамблеї. З цієї нагоди хотілося хоча б в загальних рисах простежити відомий на сьогодні міжнародний досвід в цій галузі.

Світова практика конституціоналізму накопичила різні форми розробки, прийняття та зміни конституції, які істотно відрізняються від прийняття звичайних законодавчих актів. Крім законодавчої влади, в теорії конституційного права прийнято окремо виділяти ще й так звану установчу. З нею пов'язують прийняття конституції, внесення до неї необхідних змін і доповнень.

Залежно від того, хто здійснює установчу владу, визначають різні форми розробки та прийняття нової конституції. В переважній більшості випадків для підготовки офіційного проекту конституції парламентом, главою держави або іншими державними органами створюється комісія з відповідною назвою, до складу якої входять відомі державні діячі, представники політичних партій, учені, юристи. У ряді випадків проект готується Установчими зборами, які спеціально обираються для прийняття конституції.

Після підготовки проекту та його обговорення або схвалення настає етап прийняття конституції. Існує кілька форм цього процесу, які поділяються на *демократичні*

(прийняття з участю населення або обраних ним представників), *даровані та договірні*. Щодо двох останніх форм, то з урахуванням умов сучасних європейських і світових реалій ми можемо розцінювати їх, як застарілі.

Демократичні за формою прийняття конституції приймаються різним шляхом: парламентом, установчими зборами, безпосередньо населенням (референдумами).

Досить поширеним є прийняття конституції установчими представницькими органами. За своєю назвою, порядком формування та складом вони можуть бути різні: конституційні збори, надпарламентські органи та ін.. Такі установчі органи, для яких прийняття конституції є єдиним завданням, залежно від порядку формування і повноважень, поділяються на два види: органи, які формуються шляхом загальних і прямих виборів, та органи, частина представників яких обирається від час виборів, а інша частина – делегується або призначається. До речі, питання про прийняття нової Конституції України спеціально створюваним органом обговорювалося під час розробки її проекту, але не дістало підтримки (Малишко Н. Конституції зарубіжних країн та України. – К. 2000. – С. 23-27).

На практиці зустрічаються також і змішані форми прийняття конституції, тобто прийняття їх парламентом з послідуочим винесенням на референдум. На наш розсуд, такий спосіб прийняття основного закону представляється найбільш демократичним, тому що він передбачає подвійне демократичне волевиявлення – представницького органу (парламенту) і безпосередньо народу.

Нині діючою Конституцією України в статті 157 передбачено, що вона «не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України» (Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами, які вступили в силу з 1-го січня 2006 р.– Харків : Парус, 2006. – С. 43). На нашу думку, дане положення діючої Конституції повинно бути обов'язково враховано при розробці проекту нового основного закону.

Діюча Конституція України введена в дію з часу її прийняття 28 червня 1996 р. Вона також є постійною, оскільки час її дії, порядок відміни та процедура прийняття нової Конституції ні законодавством держави, ні в тексті самої конституції не визначена. Але разом з тим, як свідчить історичний досвід розвитку українського конституціоналізму, така невизначеність ще не забезпечує абсолютної стабільності дії. Так, за період з 1919 р. було прийнято чотири Українські Конституції (1919 р., 1929 р., 1937 р., 1978 р.), які можна характеризувати як постійні.

Конституція України 1996 р. також в її змісті не передбачає гарантії тривалості її дії. Тому в умовах нового етапу соціально-правового розвитку Української держави, пов'язаного одночасно із процесом євроінтеграції, може бути розроблена і прийнята нова Українська Конституція. Але при цьому принципово важливо, щоб найкращий власний і міжнародний досвід з цієї проблеми був обов'язково і безумовно врахований вітчизняним законодавцем.